

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl/Year: 5, Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 4

Aralık/December-2024

MAKALE BİLGİSİ/ARTICLE INFORMATION

**Açık Öğretim Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Sosyal Bilgiler
Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi**
Examination Of Open Education Secondary School 5th Grade Social Studies
Coursebook In Terms Of Values Included In Social Studies Curriculum

YAZAR/WRITER

Serdal GÜNAY

Dr. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Dr. Gazi University, Institute of Educational Sciences
Ankara, TÜRKİYE

serdalgny@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9827-2172>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.14288689>

Yayın Bilgisi/Publication Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi/Date Received: 05.10.2024
Kabul Tarihi/Date Accepted: 17.11.2024
Sayfa Aralığı/ Page Range: 977-993

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Yayıncı / Published by: Nihat DEMİRKOL / TÜRKİYE

ÖZET

Araştırmanın amacı 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibariyle 5 yıllık süre boyunca ders kitabı olarak kabul edilen açık öğretim ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan Millî Eğitim Bakanlığı sosyal bilgiler öğretim programında belirlenen sosyal bilgiler dersi değerlerinin doğrudan hangi düzeyde yer aldığını belirlemektir. Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemi-durum çalışması modeli kullanılmıştır. Verilerin toplanması işlemlerinde doküman inceleme tekniği uygulanmıştır. Araştırma kapsamında yer alan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının incelenmesi; araştırmacı tarafından oluşturulan ve sosyal bilgiler dersi değerlerinin yer aldığı doküman inceleme formu ile gerçekleştirilmiştir. Ders kitabında yer alan öğrenme alanı bazında oluşturulan doküman incelemesi formu öğrenme alanlarındaki konulara ilişkin olarak, örnek olay, hikâye ve durumların verildiği metinler öğrenme alanı-konu temalı olarak bağımsız incelenmesi sağlanmıştır. Sosyal bilgiler dersi öğretim programına ilişkin değerlere kitapta yer verilme durum ve sıklığına ilişkin tablolara yer verilmiştir. Araştırmanın sonucunda ders kitabında doğrudan en fazla yer verilen sosyal bilgiler değerlerinin sırasıyla duyarlılık ve sorumluluk, dayanışma ve saygı ve en az yer verilen değerlerin ise dürüstlük adalet ve bağımsızlık olduğu sonucuna varılmıştır. Öğrenme alanı boyutuyla incelendiğinde kök değerlerin ders kitaplarında daha çok dolaylı olarak yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulgularda en az değerlerin bulunduğu öğrenme alanı 3. öğrenme alanı insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanı olarak görülmektedir. En fazla değerlere yer verilen öğrenme alanının, 2. öğrenme alanı kültür ve miras olarak dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgularda; sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler önceliği farklılığı ortaya çıkmaktadır. Değerlere yer verilme sıklığı ve ders kitabı öğrenme alanları bazında dağılım gösterme durumlarına ilişkin farklılaşma sonuçlarına ulaşılarak; değerlerin ders kitabında yer alan tüm öğrenme alanlarında birbirine yakın dağılım göstermesine ilişkin öneriler gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Açık Öğretim Ortaokulu, Ders Kitabı, Sosyal Bilgiler, Değerler Eğitimi.

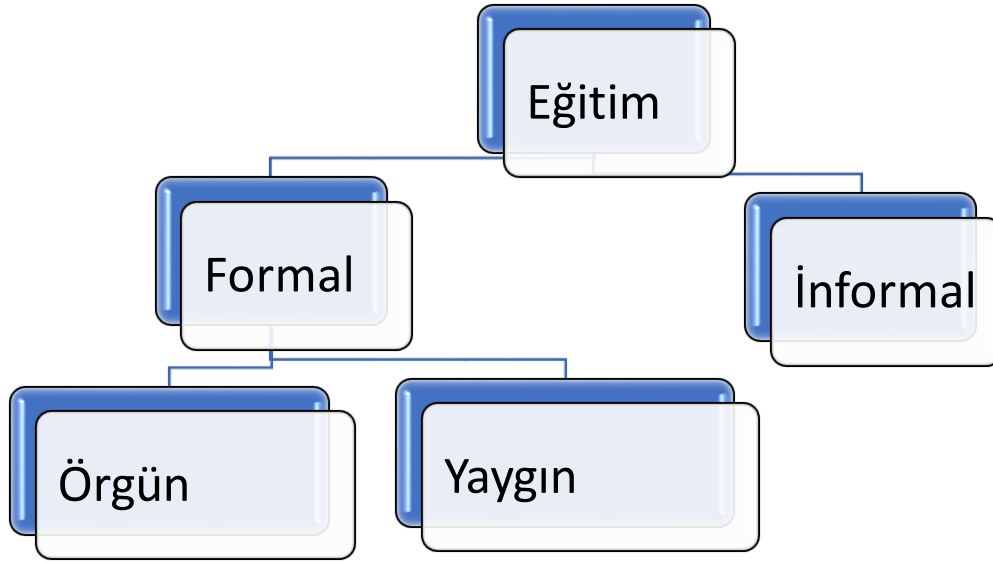
ABSTRACT

The aim of the research is to determine at what level the social studies course values determined in the Ministry of Education social studies curriculum are directly included in the open education secondary school 5th grade social studies textbook, which has been accepted as a textbook for a period of 5 years as of the 2018-2019 academic year. Qualitative research method-case study model was used within the scope of the research. Document review technique was applied in the data collection process. The examination of the 5th grade social studies textbook within the scope of the research was carried out with the document review form created by the researcher and including the social studies course values. The document review form, which was created based on the units in the textbook, provided independent examination of the texts in which case studies, stories and situations were given in relation to the subjects in the units, based on unit-topic themes. Tables are provided regarding the status and frequency of inclusion of values related to the social studies course curriculum in the textbook. As a result of the research, it was concluded that the social studies values most directly included in the textbook were sensitivity and responsibility, solidarity and respect, and the values least included were honesty, justice and independence. When examined in terms of unit size, it was concluded that root values were included indirectly in textbooks. The unit with the least values in the findings is seen as the 3rd unit, people, places and environments. It has been determined that the unit with the highest values is the 2nd unit, culture and heritage. The findings obtained from the research reveal the difference in the priority of values in the social studies curriculum. By reaching the differentiation results regarding the frequency of inclusion of values and their distribution based on the textbook units; suggestions were made regarding the values to be distributed closely to each other in all units in the textbook.

Keywords Timurid Empire, Herât, Economy, Trade.

GİRİŞ

Eğitime ilişkin farklı açıklamalar bulunmaktadır. Eğitim tanım olarak; öğrencilerde istendik davranış değiştirme süreci olarak ifade edilmektedir (Sönmez, 2019). Eğitimde hedef davranışlar, yaş grupları ve amaçları doğrultusunda, eğitim türlerinin de farklılık gösterdiği gözlemlenmektedir (Yavuz, 2018). Eğitim türleri aşağıdaki görselde ifade edilmiştir.

Grafik 1. Eğitim Türleri Grafiği (Yavuz, 2018).

Formal eğitimin bir parçası olarak yer alan yaygın eğitim kurumları, çeşitli nedenlerden dolayı, eğitimini örgün eğitim kurumlarında tamamlayamamış olan bireylerin tercih ettikleri Milli Eğitim sistemimizin içerisinde ayrı bir alan olarak yer almaktadır. Yaygın eğitim kurumlarına bağlı olarak eğitim öğretim faaliyetlerini sürdüren kurumlardan biri de açık öğretim kurumlarıdır. Bu kurumlara kayıtlı olan öğrenciler mevzuatta yer alan öğrenme faaliyetleri ile ortaokul ve lise öğrenimlerini sürdürmektedirler. Tarihsel süreçte açık öğretim kavramının ortaya çıkışını Karataş ve Çakmak (2020, s. 4) çalışmalarında; “Açık öğretim ifadesi ilk olarak 1969 yılında İngiltere açık öğretim üniversitesi kurulduğunda kullanılmaya başlanılmıştır (Wedemeyer, 1981) ve uzaktan eğitim kavramıyla sıklıkla karıştırılır.” olarak ifade etmişlerdir. Açık öğretim kurumları ülkemizde her kademe türünde ve örgün öğretimde eř değer dersler doğrultusunda, eğitim öğretim faaliyet alanlarını yürütmektedirler (Karataş ve Çakmak, 2020). Bu kurumların ortaokul kademesinde, eğitim öğretim faaliyetlerinde sosyal bilgiler dersi öğretim

programında yer alan beceri, kavram ve değerler eğitimi doğrultusunda ders kitapları kullanılmaktadır (MEB, 2018).

Örgün eğitim kurumlarındaki derslerin öğretim programları doğrultusunda, belirlenen komisyonlar ile ders araç gereçleri ve sınav hizmetleri gerçekleştirilmektedir. Örgün eğitimde yer alan öğrencilerin öğrenme faaliyetleriyle açık öğretim kurumlarında yer alan öğrencilerle mukayesesi yapıldığında; eğitimin yaygın eğitim yönü inceleme alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Örgün eğitim faaliyetlerinde yer alan öğrenciler; öğretmen ve okul gibi destekleyici unsurlara sahiptir. Örgün eğitim kurumlarında okul, öğretmen ve öğretim programları belirleyici faktörler olarak yer almaktadır. Okul merkezli ve yüzyüze öğretim faaliyetlerine dayalı olarak kazandırılması hedeflenen derslerin kazanım, değer, yetkinlik ve becerilere ilişkin kazanımları noktasında, açık öğretim kurumlarında yer alan öğrencilerin dezavantajlı özelliklere sahip olarak tanımlanması yapılabilir.

Değişen ve gelişen dünyada ortaya çıkan toplumsal sorunların, savaşların, hırsızlık ve cinayet gibi suç olaylarının, özellikle genç nüfus üzerinde etkisi artan uyuşturucu madde bağımlılığı gibi durumların hızla artış gösterdiği ifade edilebilir. Toplumu oluşturan bireylerin değerlerinden uzaklaşması sonucunda ahlaki yozlaşma, ruhsal bunalım ve boşluklar, hayata dair umutsuzluklar; inanç ve adanmışlık kavramlarında eksikliklerin ortaya çıkmasının kuvvetle muhtemel olduğu ifade edilebilir. Toplumların ahlaki norm değerler yönünden önemli sorunlarla karşı karşıya olduğu ve bu sorunların çözümünde eğitim sistemlerinin tüm kademelerinde düzenlemeler yapılması ihtiyacı görülmektedir (Dilmaç, 2007). Belirtilen nedenlerden ötürü son dönemlerde eğitim kurumlarında değerler eğitimine verilen önemin arttığı belirtilebilir.

Değerlerde toplumdaki kişilerin çoğunluğunun ortak fikirleri önemlidir. Değerler eğitiminin istenen düzeyde etkili olabilmesinde, ciddiye alınması büyük öneme sahiptir. Değerlerin özellikleri itibarıyla farklı sosyal rollerin aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarılması esastır (Gülmüş, 2015). Toplumsal anlamda değerler; “Değerler milli ve küresel gelişime elverişli olan hayat prensiplerini yönlendiren, hayata yön, dayanma gücü, yaşama sevinci, mutluluk huzur vb. getiren olgudur. Değerler, bir trenin yolda kalmasını ve yoldan çıkmamasını sağlayan raylar gibidir; yumuşak, hızlı ve doğru hareket etmesine yardımcı olur” olarak ifade edilmiştir (Ulusoy, 2019 s. 65). Değerler eğitiminde bireylerin ailesel özellikleri, yakın çevreleri, yazılı ve görsel öğrenme materyalleri, model

alma durumları anlamlı bir etkiye sahiptir. Değerler eğitiminde yer verilen değerlerin bireylerin toplumsal uyumuna katkısı yadsınamaz. Değerler doğasına bağlı olarak ortak bir paydaya sahiptir ve gelecek nesillere aktarımında etkili olan durumlar mevcuttur (Gürgil, Kılcan, Kılıçoğlu ve Kurtoğlu, 2019). Tanım olarak “Değer; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı niteliktir. (Felsefe): Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir olarak nesne ile bağlantısında beliren şeydir.” olarak ifade edilmektedir (Dilmaç ve Ulusoy, 2020). Değere ilişkin farklı diğer kavram tanımı, Türk Dil Kurumu’nda “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerleri kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2011).

Öğrenme alanları içerisinde sosyal bilgiler dersi ve sosyal bilgiler öğretiminin günlük yaşamdaki olaylarla doğrudan örüntü halinde olduğu ifade edilebilir. Sosyal bilgiler derslerinin bu yönüyle değerler eğitiminin odağında ele alınması gerekliliği ortaya çıkarmaktadır. Bu yönüyle sosyal bilgiler öğretim programında yer verilen değerlerin birbirleriyle yoğun bir ilişki içerisinde olduğu belirtilebilir. Belirtilen durumdan hareketle öğrencilerin sosyal bilgiler dersi ile kazanım sağladıkları değerleri, günlük hayata yansıtıcı yaklaşımla aktarmaları için birer araç görevi gören açık öğretim ortaokul sosyal bilgiler dersi kitaplarının, sosyal bilgiler dersi değerleri ve değerler eğitimi yönüyle incelenmesinin gerekliliği ve önemi ortaya çıkmaktadır. Öğrencinin merkezde olduğu ve aktif katılım süreçlerine dayalı gerçekleştirilen öğretim faaliyetleri planlamada ders araç gereçleri aktif olarak kullanılabilir (Saban, 2004). Sosyal bilgiler eğitiminin öğrencilerin, tutumlarının, inançlarının, demokratik değerlerinin şekillenmesinde ve elde ettikleri değerleri fark ederek bu değerlerin toplum hayatı içerisinde kişiler arası ilişkilerinde etkisini ve önemini kavrama sorumluluğu olduğu ifade edilebilir (Doğanay, 2009; Dilek ve Öztürk, 2004). Dersin öğretim programları doğrultusunda, öğrenme faaliyetlerinin öğrencilerin hedef davranışlara ulaşma düzeyleri uygun ölçme araçları ile tespit edilme işlemler sağlanmaktadır. Bilişsel özellik ve niteliklerin değerlendirilmesi işlemlerinde farklılık gösteren özelliklerde başarı temelli testler ve bu özellikleri ölçmedeki araçların kullanıldığı ifade edilebilir (Atılğan, 2019).

Eğitim ve öğretimdeki faaliyetlerin ve kazanımlara ilişkin durumların verimli ve etkin biçimde öğrencilerin kazanmasında ve kazandırılması çalışmalarında öğrenmede

kullanılan materyal ve malzemelerin önemi bulunduğu belirtilebilir. Belirtilen materyallere ait özellikler ile bu derslere ait kazanımların, öğrencilere ait gelişimsel dönemlerle, okuldaki ilgili alanlarla, öğrenme ortamları ile ilgili gerekli olan birtakım özellikler bulunmaktadır (Yelken, 2017). Öğrencilerin merkezde yer aldıkları ve aktif olarak katılımlarına dayanan ve bu süreçlerde gerçekleştirmekte olan öğretme ve öğrenme faaliyetleri planlanmasında ders araçlarının ve gereçlerinin kullanımı önem teşkil etmektedir (Saban, 2004). Öğrenme ortamlarında kullanılan öğretim materyallerinin çeşitliliği; öğrencilerin, diğer öğrencilerle iletişim kurmaları, bireylerin ilgi ve motivasyon kaynakları, istek ve beklentilerindeki farklılıklarını da beraberinde getirmektedir (Demirel, 2012). Eğitim öğretim faaliyetlerinde kolay ulaşılabilirlik özellik göstermesi, öğretim programına dönük sistematik olarak konu alanı uzmanlarınca oluşturulması özellikleri ile tercih edilen öğretim materyali olarak kitaplar; en önemli ders materyali olarak kullanılmaktadır. Sahip oldukları bu nitelikleriyle ders kitaplarında değerlerin hangi düzeyde yer aldığına incelenmesi, araştırma inceleme çalışmaları doğrultusunda mevcuttaki eksiklerin belirlenerek raporlaştırılması öğrencilere değerlerin kazandırılması bakımında faydalı olabileceği ifade edilebilir. Öğretim programlarının içerisinde mevcut sosyal bilgiler dersi değerlerinin, ders kitabında yeteri kadar yer verilip verilmediği noktasından hareketle bu konuda araştırma ihtiyacı olduğu ifade edilebilir. Araştırmada konu alanı araştırmalarında rastlanılmayan araştırma çalışması olarak açık öğretim ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki öğrenme alanlarındaki konulara ilişkin, örnek olay, hikâye ve durumların verildiği metinler, doğrudan verilen sosyal bilgiler dersi değerleri yönüyle incelenmesi sağlanmıştır. Literatürde benzer bir çalışma bulunmaması, alana ilişkin araştırmanın önemi olarak belirtilebilir.

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Problemi

Araştırmanın amacı 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibariyle 5 yıl süre zarfında ders kitabı olarak belirlenen açık öğretim ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2017 yılında belirlenen sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan sosyal bilgiler dersi değerlerin hangi düzeyde yer aldığını incelemektir (MEB, 2018).

Açık öğretim ortaokul 5. Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan konulara ilişkin olarak, örnek olay, hikâye ve durumların verildiği metinlerin, doğrudan verilen sosyal bilgiler dersi değerlerinin hangi düzeyde yer aldığına ilişkin araştırma ihtiyacı ortaya çıktığı ifade edilebilir. Bu doğrultuda araştırma problemi: “Açık öğretim ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında Milli Eğitim Bakanlığı’nca belirlenen (MEB, 2018) sosyal bilgiler dersi değerlerine doğrudan yer verilme düzeyi nedir?” olarak belirlenmiştir.

1.2. Evren, Örneklem ve Veri Toplama Aracı Geliştirme

Araştırmada doküman olarak ilgi ders kitabının temini Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nden gerçekleştirilmiştir. Ders kitabının incelenmesinde konu metinleri öncesinde ve sonrasında yer alan kavramsal açıklamalar, konu metinleri ve örnek olaylarla birlikte yer verilen görseller üzerinde inceleme işlemi sağlanmıştır. Araştırmada açık öğretim ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında geçen sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler öğrenme alanı ve konu boyutuyla tablolamalar yapılmıştır.

1.3. Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemi-durum çalışması modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma yönteminin tanımı “Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 39). Araştırma kapsamında yer alan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının incelenmesi; araştırmacı tarafından oluşturulan ve sosyal bilgiler dersi değerlerinin yer aldığı doküman inceleme formu ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanması işlemlerinde doküman inceleme tekniği uygulanmıştır (Karasar, 2011; Erkuş, 2019). Nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması hakkında; “Durum çalışmasının temel amacı bir durum hakkında betimlemeler yapmak ve o durumu var olduğu şekliyle anlamak” olarak ifade edilmektedir (Akgün vd., 2016, s. 272). Araştırmanın modelinde, çalışma teması olarak belirlenen 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının doküman inceleme formu ile öğrenme alanı ve konu boyutlarıyla incelenmesi işlemleri uygulamaları sağlanmıştır. Doküman analizinden elde edilen veriler doğrultusunda sosyal bilgiler dersi değerleri boyutuyla elde edilen bulgu ve yorumların tablolaştırılması gerçekleştirilmiştir.

1.4. Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamında yer alan açık öğretim ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının incelenmesi; araştırmacı tarafından oluşturulan ve sosyal bilgiler dersi değerlerinin, öğrenme alanı ve konu alt boyutlarıyla yer aldığı doküman inceleme formu ile gerçekleştirilmiştir. İlgili form 18 değer ve 7 öğrenme alanı boyutundan oluşmaktadır.

1.5. Verilerin Toplanması

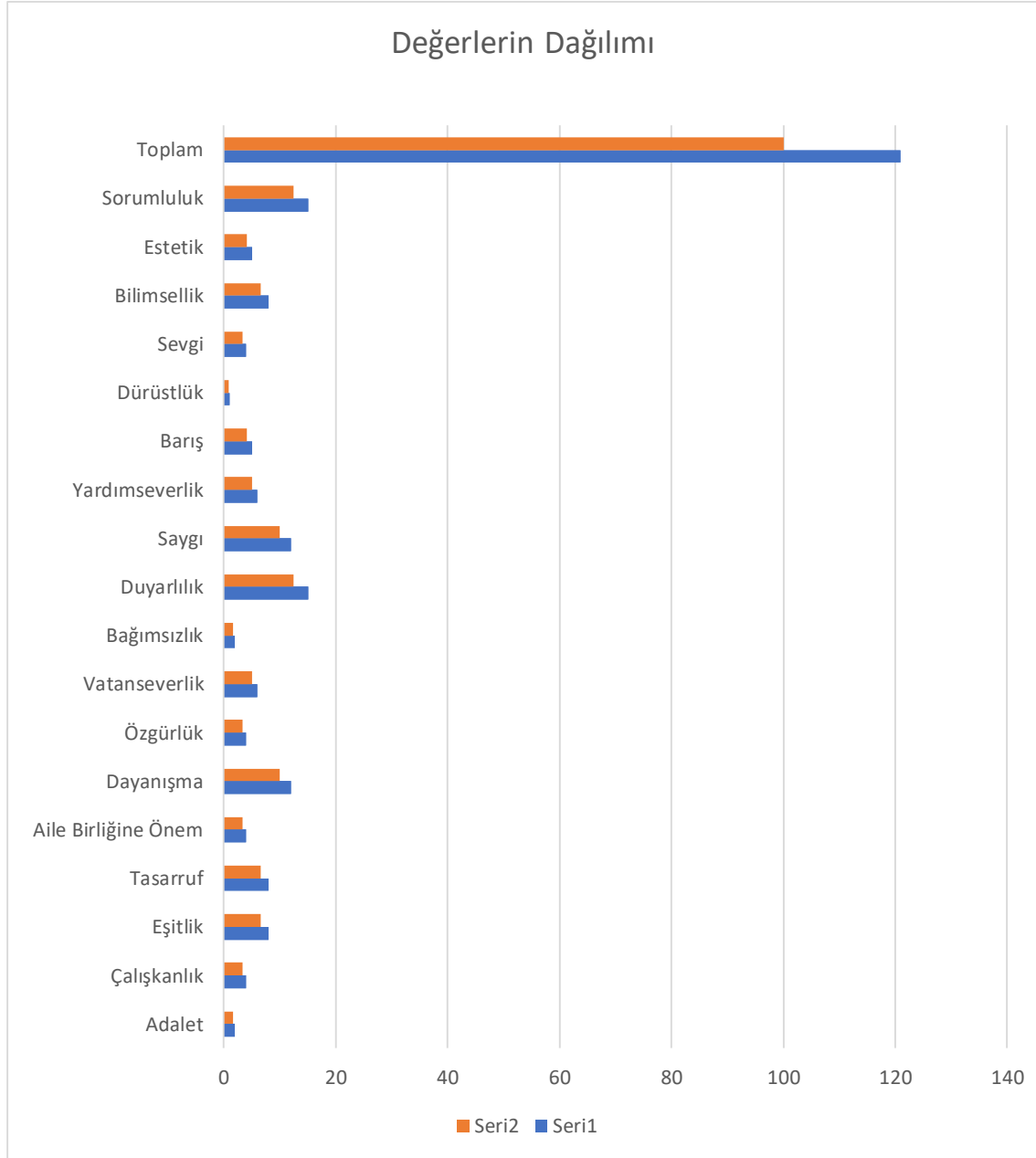
Verilerin toplanması işlemlerinde doküman inceleme tekniği uygulanmıştır. Doküman analizi kendi başına bir araştırmanın yöntemi olabileceği gibi, nitel araştırmalarda güvenilirliği yükselten veri çeşitlemesi açısından destekleyici tekniklerinden biri olarak da kullanılabilir (Oral ve Çoban, 2020 s. 261).

1.6. Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan verilerin analiz sürecinde betimsel analiz yaklaşımı uygulanmıştır. Betimsel analiz yaklaşımının amacı; elde edilen verilerin betimlenerek, yorumlama ve neden sonuç ilişkisi perspektifinde sonuçlara varılması olarak ifade edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013 s. 224). Araştırmada doküman olarak ilgi ders kitabının temini Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nden gerçekleştirilmiştir. Ders kitabının incelenmesinde konu metinleri öncesinde ve sonrasında yer alan kavramsal açıklamalar, konu metinleri ve örnek olaylarla birlikte yer verilen görseller üzerinde inceleme işlemi sağlanmış ve veri görselleştirmeleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmada açık öğretim ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında geçen sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler öğrenme alanı ve konu boyutuyla tablolama yapılmıştır. Öğrenme alanlarında yer alan konu metinleri ve örnek olaylarla birlikte yer verilen görseller ele alınarak; değerlere yer verilme durumu tablolarda ifade edilmiştir. Elde edilen veriler sayısal veriler istatistik programlar aracılığıyla hesaplanmıştır. İstatistik analizinde frekans ve yüzde değerleriyle ders kitabında sosyal bilgiler dersindeki değerler hangi düzeyde yer verildiği ifade edilmiştir.

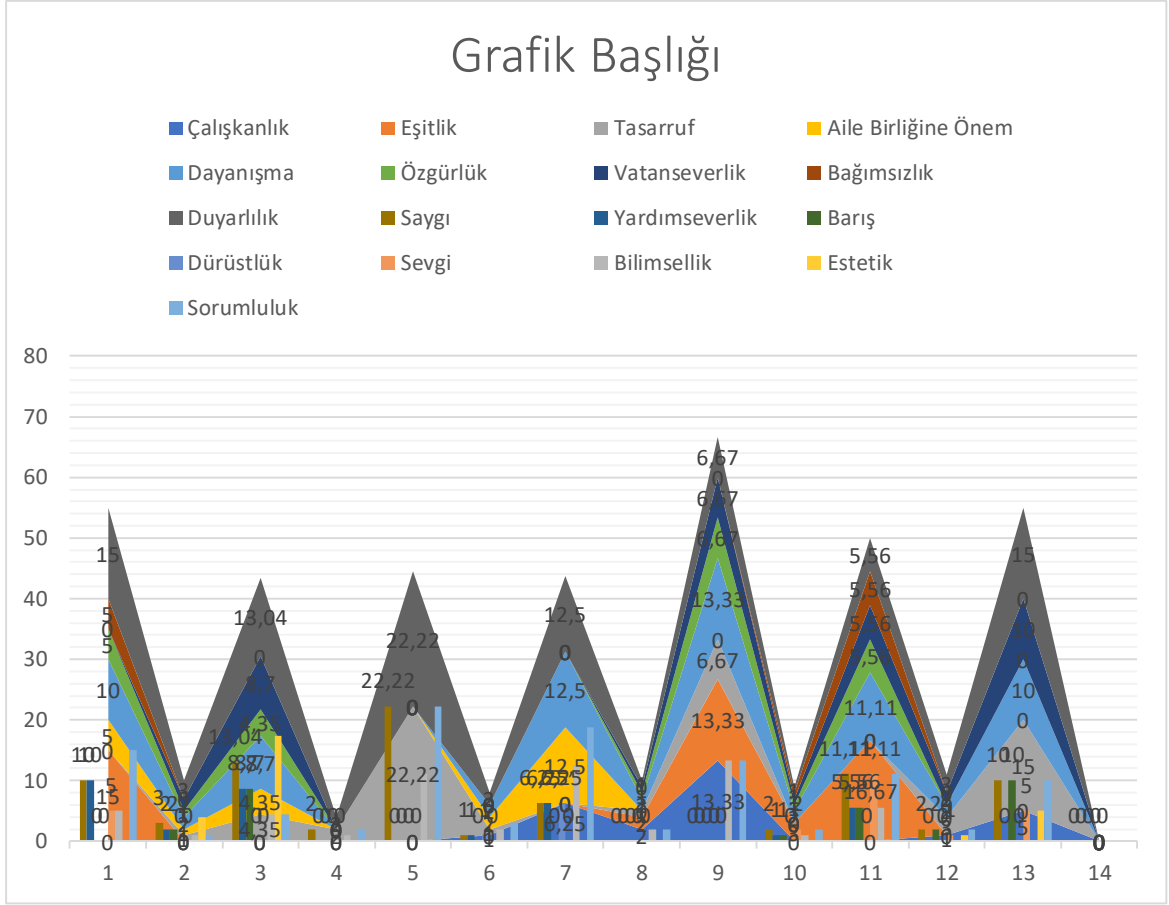
1.7. Bulgular

Araştırmanın bulgular bölümünde; doküman inceleme formu ile analizi gerçekleştirilen açık öğretim ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının, doğrudan verilen sosyal bilgiler dersi değerlerinin öğrenme alanı ve konu alt boyutlarına ilişkin tablolarda frekans ve yüzde değerlerine yer verilmiştir.

Grafik 2: Öğrenme Alanlarındaki Değerlere İlişkin Sayısal Oransal Dağılımın Çubuk

Grafiği

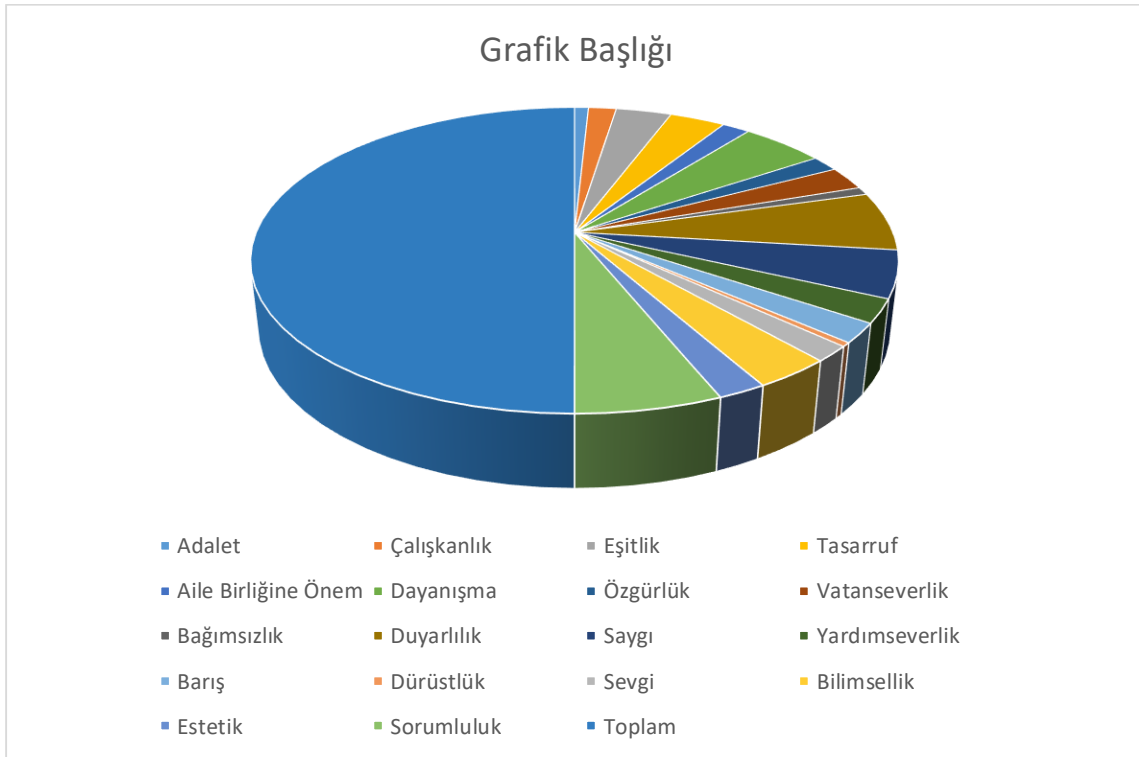
Grafik 3: Öğrenme Alanı-Değer Yığılmış Alan Kümelenmiş Sütun Grafiği

Tablo 1. Öğrenme Alanları Alt Boyutunda Değerlere Doğrudan Yer Verilme Sıklığı ve Yüzdeleri

Değerler	Öğrenme alanı													
	1.Öğrenme alanı		2.Öğrenme alanı		3.Öğrenme alanı		4.Öğrenme alanı		5.Öğrenme alanı		6.Öğrenme alanı		7.Öğrenme alanı	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Adalet									1	6,67			1	5
Çalışkanlık							1	6,25	2	13,33			1	5
Eşitlik	3	15							2	13,33	3	16,67		
Tasarruf			1	4,35	2	22,22	1		1	6,67			3	15
Aile Birliğine Önem	1	5	1	4,35			2	12,5						
Dayanışma	2	10	2	8,70			2	12,5	2	13,33	2	11,11	2	10
Özgürlük	1	5	1	4,35					1	6,67	1	5,56		
Vatansızlık			2	8,70					1	6,67	1	5,56	2	10
Bağımsızlık	1	5									1	5,56		
Duyarlılık	3	15	3	13,04	2	22,22	2	12,5	1	6,67	1	5,56	3	15
Saygı	2	10	3	13,04	2	22,22	1	6,25			2	11,11	2	10
Yardımseverlik	2	10	2	8,70			1	6,25			1	5,56		

Barış		2	8,70								1	5,56	2	10
Dürüstlük						1	6,25							
Sevgi	1	5									2	11,11	1	5
Bilimsellik	1	5	1	4,35	1	11,11	2	12,5	2	13,33	1	5,56		
Estetik			4	17,4									1	5
Sorumluluk	3	15	1	4,35	2	22,22	3	18,75	2	13,33	2	11,11	2	10
Toplam	20	100	23	100	9	100	16	100	15	100	18	100	20	100

Tablo 1. İncelendiğinde açık öğretim ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının, sosyal bilgiler dersi değerlerinin öğrenme alanı ve konu ayrımları temelinde, eşit oranda dağılım göstermediği ifade edilebilir. En az değerlerin bulunduğu öğrenme alanı 3.öğrenme alanı insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanı (f=9; %=7,44) iken; en fazla değerlere yer verilen 2. Öğrenme alanı kültür ve miras (f=23; %=19,01) olarak dağılım göstermektedir.

Grafik 4: Değerlerin Oransal Dağılımına İlişkin Pasta Grafik

Tablo 2. Değerlere İlişkin Doğrudan Yer Verilme Sıklığı ve Yüzdeleri

Toplam

Değerler	f	%
Adalet	2	1,65
Çalışkanlık	4	3,31
Eşitlik	8	6,61
Tasarruf	8	6,61
Aile Birliğine Önem	4	3,31
Dayanışma	12	9,92
Özgürlük	4	3,31
Vatanseverlik	6	4,96
Bağımsızlık	2	1,65
Duyarlılık	15	12,40
Saygı	12	9,92
Yardıms severlik	6	4,96
Barış	5	4,13
Dürüstlük	1	0,83
Sevgi	4	3,31
Bilimsellik	8	6,61
Estetik	5	4,13
Sorumluluk	15	12,40
Toplam	121	100

Tablo 2. İncelendiğinde açık öğretim ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında, sosyal bilgiler dersi değerlerinin doğrudan yer verilme boyutlarında kendi içerisinde eşit oranda dağılım göstermediği ifade edilebilir. En az yer verilen değer dürüstlük ($f=1$; $\%=0,83$) iken; en fazla yer verilen değerlerin sorumluluk ve duyarlılık ($f=15$; $\%=12,40$) olduğu gözlemlenmektedir.

1.8. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda; açık öğretim ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında sosyal bilgiler öğretim programında (MEB, 2018) yer alan değerlerin incelenmesi neticesinde; en fazla yer verilmiş olan değerlerin duyarlılık ve sorumluluk değerleri olduğu tespit edilmiştir. Ders kitabında yer alan konulara ilişkin olarak, örnek olay, hikâye ve durumların verildiği metinlerde doğrudan verilen duyarlılık ve sorumluluk değerlerine yer verilme sıklığı $f=15$ olarak belirlenmiştir. Yer verilme sıklığı en az olan değerler ise; dürüstlük ($f=1$), adalet ve bağımsızlık ($f=2$) değerleri olarak tespit edilmiştir (Tablo_2). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan diğer değerlere

yer verilme sıklığı farklı yüzdelerle sahiptir. Bulgulara dayalı olarak; açık öğretim ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değerlere oransal dağılım bakımından farklılaştığı gözlemlenmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Açık öğretim ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki öğrenme alanları boyutuyla incelendiğinde; sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin dağılım gösterdiği en az değerlerin bulunduğu öğrenme alanı 3. öğrenme alanı insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanı (f=9; %=7,44) olarak görülmektedir. En fazla değerlere yer verilen öğrenme alanının, 2. öğrenme alanı kültür ve miras (f=23; %=19,01) olarak dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Diğer öğrenme alanlarında yer verilen değerlerinin oranının farklılık gösterdiği görülmektedir. Bulgulara dayalı olarak; öğrenme alanlarında değerlere yer verilme oranının farklılaştığı belirlenmiştir. Değerler eğitiminde, değerlere yer verilme durumlarının paralel gitmesinin önem teşkil ettiği değerlendirilmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgularda; sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlere toplam yer verilme sıklığı f=121 olarak bulunmuştur. Sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin sayısı düşünüldüğünde; değerlere öğrenme alanı bazında yeterli derecede yer verilmediği ifade edilebilir. Her öğrenme alanının kendi içerisindeki değerlere yer verilme sıklığında ortaya çıkan eksiklik ve bu duruma ilişkin ortalama değerler de benzer özellikler göstermektedir.

İncelemesi gerçekleştirilen ders kitabından veri toplama formu ile elde edilen değerlere yer verilme sıklığı ve öğrenme alanı boyutlarıyla ortaya çıkan farklılaşmanın nedensel faktörüne ilişkin bir dayanak bulunmamaktadır. İlgili ders kitabında; değerlere

yer verilme önceliği hangi özel amaçlar doğrultusunda gerçekleştirildiğine ilişkin araştırma ihtiyacı bulunduğu ifade edilebilir.

Araştırma sonuçlarına ilişkin önerilere aşağıda yer verilmiştir.

- Açık öğretim ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan sosyal bilgiler öğretim programında belirlenen sosyal bilgiler dersi değerlerinin diğer sınıf düzeyindeki ders kitaplarında yer verilme durumuna dönük çalışmalar gerçekleştirilerek tespit edilen eksikliklerin raporlaştırılması konu alanına katkı sağlayabileceği önerisi belirtilebilir.
- Açık öğretim ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları hazırlanırken; yer alan sosyal bilgiler öğretim programında belirlenen sosyal bilgiler dersi değerlerinin ders kitaplarında görsel, örnek olay ve etkinlikler yoluyla daha çok yer alması öğrencilerin değerleri kazanmalarına olumlu yönde etki sağlayabilir.
- Alan öğretmenlerin oluşan komisyonlarca eğitim öğretim yılı başlamadan önce ders kitaplarını incelenmesi ve değerler eğitimi ile ilgili eksiklikler konusunda önlemler alınması öğrenim süreçlerine devam eden öğrencilerin değerleri kazanmalarında efektif yarar gösterebilir.
- Açık öğretim ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları hazırlanırken değerlerin tüm öğrenme alanlarında ve konularda dengeli dağılım göstermesi, alana ilişkin olarak değerler eğitiminde, değer kazanımı bakımından daha etkili olabilir.

KAYNAKÇA

- Akgün, Ö. E., Çakmak Kılıç, E., Büyüköztürk, Ş., Demirel, F., ve Karadeniz, Ş. (2016). Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Atılğan, H. (Ed.). (2019). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme (12. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karataş, S. ve Çakmak, K. E. (Ed.). (2020). Açık ve Uzaktan Öğrenme (1. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2012). Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dilek, D., ve Öztürk, C. (2004). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (4. baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dilmaç, B. (2007). Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Dilmaç, B. ve Ulusoy, K. (2020). Değerler Eğitimi (6. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, A. (2009). "Değerler eğitimi" (Ed.: Öztürk, C.). Sosyal Bilgiler Öğretimi iç. (s.225-256). Ankara: Pegem Akademi.
- Erkuş, A. (2019). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci* (6. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gülmüş, R. (2015). İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularında Değer Öğretimine İlişkin Sınıf Öğretmeni Görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.

- Gürgil F., Kılcan B., Kılıçoğlu G., Kurtoğlu F. S. (2019). Hünkar Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi'nin Kök Değerler Açısından İncelenmesi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi, 8(1), 446 - 461.
- Karasar, N. (2011). Bilimsel Araştırma Yöntemleri Kavramlar İlkeler Teknikler. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- MEB (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul Ve Ortaokul 4-7. Sınıflar). (<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>; 11 Ocak 2024 tarihinde erişilmiştir).
- Oral, B. ve Çoban, A. (Ed.). (2020). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri (1. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Saban, A. (2004). *Öğrenme ve Öğretme Süreci: Yeni Teori ve Yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sönmez, V. (Ed.). (2019). Eğitim Bilimine Giriş (15. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- TDK (2011). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ulusoy, K. (2019). Karakter Değerler ve Ahlak Eğitimi (1. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Yavuz, M. (Ed.). (2018). Eğitim Bilimi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yelken, Y., T. (2017). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı (Genişletilmiş 14. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.